

УДК 336

Н. Г. Виговська,
д. е. н., професор, завідувач кафедри фінансів та цифрової економіки,
Державний університет "Житомирська політехніка"
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7129-6169>
А. Ю. Полчанов,
д. е. н., професор, професор кафедри фінансів та цифрової економіки,
Державний університет "Житомирська політехніка"
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6019-9275>
В. В. Довгалюк,
к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів та цифрової економіки,
Державний університет "Житомирська політехніка"
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2732-8818>

DOI: 10.32702/2306-6814.2023.1.5

БЮДЖЕТУВАННЯ ВИДАТКІВ НА РОЗВІДКУ ТА ОЦІНКУ ЗАПАСІВ КОРИСНИХ КОПАЛИН

N. Vyhovska,
Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Finance
and Digital Economy, State University "Zhytomyr Polytechnic"
A. Polchanov,
Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Finance
and Digital Economy, State University "Zhytomyr Polytechnic"
V. Dovgaliuk,
PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department
of Finance and Digital Economy, State University "Zhytomyr Polytechnic"

BUDGETING EXPENDITURE FOR EXPLORATION AND EVALUATION OF MINERAL RESERVES

Стаття присвячена дослідженню особливостей запровадження системи бюджетування на підприємствах, що займаються розвідкою та оцінкою запасів корисних копалин, враховуючи галузеву специфіку та специфіку обліку витрат. Обґрунтовано, що бюджетування представляє собою сучасну управлінську технологію та включає систему обліку витрат суб'єкта господарювання; формування одиничних та консолідованого бюджетів; систему мотивації та заохочення виконавців бюджетів; внутрішній фінансовий контроль реалізації бюджетів. Виділено фактори внутрішнього та зовнішнього середовища, які впливають на формування системи бюджетування, сформульовано вихідні положення (принципи) бюджетування як управлінської технології. До числа таких віднесено: принцип цілепокладання; галузевої належності суб'єкта господарювання; відповідність сформованій обліковій політиці підприємства; забезпечення формування консолідованого балансу як кінцевої результативної форми бюджетування.

Обґрунтовано ознаки видобувних підприємств, що впливають на впровадження системи бюджетування: 1) високий ризик, пов'язаний з видобутком копалин, що пояснюється високим рівнем капітальних витрат; 2) специфічний вид активів (запаси корисних копалин), що вимагають спеціальних облікових методик та застосування особливих правил бухгалтерського обліку; 3) висока трудомісткість підготовчих робіт, що вимагає здійснення великих інвестицій на підготовчо-

му етапі, пов'язаному з розвідувальними роботами; 4) імовірність низької окупності здійснених витрат підготовчого етапу, що обґрунтовується імовірністю недостатності запасів виявленого родовища; 5) високий ступінь фізичного та морального зносу обладнання та устаткування; 6) імовірність виникнення значних фінансових втрат, обумовлених виробничими простоями. Запропоновано напрями розвитку системи бюджетування на видобувних підприємствах.

The article is devoted to the study of the peculiarities of the implementation of the budgeting system at enterprises engaged in the exploration and evaluation of mineral reserves, taking into account the specifics of the industry and the specifics of cost accounting. Taking into account the diversity of interpretations of budgeting in the economic literature, it is justified that it represents a modern management technology, which includes a system of accounting for the costs of a business entity; formation of single and consolidated budgets; the system of motivation and encouragement of budget implementers; internal financial control of budget implementation. The factors of the internal and external environment that affect the formation of the budgeting system are identified, the initial provisions (principles) of budgeting as a management technology are formulated. These include: the principle of goal setting; branch affiliation of the business entity; compliance with the formed accounting policy of the enterprise; ensuring the formation of a consolidated balance sheet as the final effective form of budgeting. The characteristics of mining enterprises that influence the implementation of the budgeting system are substantiated: 1) high risk associated with mineral extraction, which is explained by the high level of capital costs; 2) a specific type of assets (mineral reserves) that require special accounting methods and the application of special accounting rules; 3) high labor intensity of preparatory work, which requires large investments at the preparatory stage associated with reconnaissance work; 4) the probability of a low return on the costs of the preparatory stage, which is justified by the probability of insufficient reserves of the discovered deposit; 5) a high degree of physical and moral wear and tear of equipment and facilities; 6) the probability of significant financial losses caused by production downtime. Directions for the development of the budgeting system at mining enterprises are proposed: 1) emphasis on the formation of the investment budget, which will include capital expenditures and income from economic activity; 2) widespread use of scenario planning in the formation of budgets, based on the obtained results of exploration of mineral reserves; 3) taking into account the complexity of the organizational structure of most enterprises in the mining sector, it is appropriate to use appropriate software for the budgeting process and strategic financial planning; 4) the appropriateness of creating flexible individual budgeting models adapted to the specifics of their economic activity.

Ключові слова: бюджетування; бюджет; розвідка та видобуток корисних копалин; інвестиційний бюджет; видобувні підприємства.

Key words: budgeting; budget; mineral exploration and production; investment budget; mining enterprises.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Однією з успішних управлінських технологій у практиці фінансового менеджменту є система бюджетування, значення якого в сучасних умовах зростає. Для підприємств малого бізнесу бюджетування можна розглядати як спрощений варіант фінансового планування на підставі кошторисів, для середнього та великого бізнесу — це складна управлінська технологія, що дозволяє за допомогою сценарного моделювання обирати з альтернативних варіантів розвитку бізнесу найбільш ефективний.

Передумовами застосування бюджетування для сучасних підприємств є такі: 1) необхідність чіткого обліку та контролю витрат суб'єкта господарювання; 2) встановлення відповідальності окремих виконавців

(структурних підрозділів) за виконання поставлених задач та досягнення запланованих показників; 3) потреба формування системи мотивації виконавців у системі стратегічного фінансового планування. Дієва та результативна система бюджетування сприятиме досягненню стратегічних та оперативних цілей підприємства, ефективній координації дій окремих структурних підрозділів, залученості персоналу до системи прийняття управлінських рішень.

Впровадження бюджетування вимагає урахування специфіки підприємства, особливостей його облікової політики, що полягає у ідентифікації переліку витрат суб'єкта господарювання. В залежності від визначених витрат формується система оперативних бюджетів, що в подальшому консолідується у вигляді зведеного (головного) бюджету підприємства. На особливу увагу заслуговує дослідження питань бюджетування на підпри-

мствах, що займаються розвідкою та оцінкою запасів корисних копалин.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженням проблемних питань впровадження бюджетування на підприємствах різних галузей займалися вітчизняні та закордонні вчені, зокрема: Данилевська-Жугунісова О. Є. [2] — щодо порядку впровадження бюджетування на підприємствах аграрної сфери; Майорова Т.В. [4] — щодо особливостей складання інвестиційного бюджету; Череп А.Г. [6] — щодо формування системи бюджетів та фінансового планування на залізничному транспорті; Кудря Я.В. [3] — щодо організації бюджетування у системі управління корпораціями в машинобудуванні України, Андрущенко І., Касьян С. [1] — щодо стратегічного фінансового бюджетування й планування та багато інших. Незважаючи на ґрунтовність досліджень в цьому напрямку, є необхідність уточнення особливостей впровадження бюджетування на підприємствах видобувної сфери (які займаються розвідкою та оцінкою запасів корисних копалин), зважаючи на галузеву специфіку.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою написання статті є дослідження особливостей запровадження системи бюджетування на підприємствах, що займаються розвідкою та оцінкою запасів корисних копалин, враховуючи галузеву специфіку та специфіку обліку витрат.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Важливість бюджетування для управління будь-яким підприємством розкривається в таких положеннях: 1) це та інформаційна основа, на підставі якої керівництво підприємства приймає управлінські рішення; 2) бюджет є базою для фінансового аналізу та оцінки результативності всіх видів господарської діяльності; 3) система бюджетування надає можливість підпорядкування інтересів окремих виконавців та структурних підрозділів інтересам вищого керівництва, що сприятиме досягненню стратегічних цілей підприємства; 4) бюджет є своєрідним економічним прогнозом, який дозволяє пов'язати поставлені завдання та бюджетні показники із наявними джерелами фінансових ресурсів суб'єкта господарювання.

Оцінка сучасних наукових джерел надає можливість зробити висновок про відсутність єдиного теоретичного підходу до тлумачення терміну "бюджетування". Його розглядають як складову фінансової стратегії, частину фінансового плану, процес досягнення цілей підприємства, систему заходів, спрямованих на реалізацію фінансової політики тощо.

Незважаючи на різноспрямованість визначення бюджетування, його можна представити як комплекс таких складових частин, як облік, фінанси та менеджмент. Облікова складова призначена для відображення інформації у первинних документах та звітності, тобто відображає так званий "технічний бік" бюджетування. Управлінська складова дозволяє сформувати комплекс управлінських рішень, які приймаються на підставі одер-

жаної інформації. Фінансова складова призначена для виявлення впливу прийнятих управлінських рішень на кінцеві фінансові результати діяльності суб'єкта господарювання. Так єдність трьох вищезазначених складових дозволяє досягнути поставлених перед підприємством цілей.

У вказаній статті бюджетування будемо ідентифікувати як управлінську технологію. За етимологічним значенням управлінські технології представляють собою сукупність управлінських засобів, способів і методів досягнення цілей підприємства. Традиційно склад управлінської технології включає: 1) методи і засоби збору й обробки інформації; 2) способи впливу на виконавців; 3) принципи та закономірності менеджменту; 4) системи внутрішнього контролю за досягненням цілей підприємства. Виходячи з цього, можна стверджувати, що бюджетування є сучасною управлінською технологією, що включає систему обліку витрат суб'єкта господарювання; формування одиничних та консолідованого бюджетів; систему мотивації та заохочення виконавців бюджетів; внутрішній фінансовий контроль реалізації бюджетів.

На формування системи бюджетування впливають фактори внутрішнього та зовнішнього середовища. До факторів внутрішнього середовища можна віднести: 1) вид економічної діяльності, який обумовлює склад та структуру витрат суб'єкта господарювання та визначає особливості калькулювання собівартості; 2) складність організаційної структури підприємства, що передбачає впровадження ускладнених та більш вартісних моделей бюджетування для вертикально-інтегрованих та горизонтально-інтегрованих структур; 3) особливості фінансової стратегії та політики підприємства, що виражається у формуванні стратегічних цілей діяльності та їх відображенні у бюджетах; 4) бажання та готовність керівництва підприємства впроваджувати систему бюджетування, що також пов'язано з наявністю та достатністю фінансових ресурсів на підприємстві.

До факторів зовнішнього середовища, які впливають на процес впровадження систем бюджетування на підприємствах, можна віднести: 1) економічні (вплив економічної кон'юнктури, інфляції, податкових ставок на окремі бюджетні показники); 2) політичні (наприклад, правові, інституційні фактори); 3) соціальні тощо. Слід зазначити, що на макrorівні в цілому створюються загальні передумови для розвитку галузей національної економіки. Основну роль серед факторів макросередовища належить саме впливу економічних чинників.

До суб'єктів господарювання, які здійснюють розвідку та оцінку корисних копалин, належать підприємства видобувної галузі. Їх господарська діяльність має низку специфічних ознак, що в подальшому впливають на впровадження та розвиток системи бюджетування.

По-перше, це високий ризик, пов'язаний з видобутком копалин, що пояснюється високим рівнем капітальних витрат. До основних факторів ризику для таких підприємств належать: а) обмежувальні фактори, пов'язані з складністю доступу до запасів; б) конкуренція за підтверджені запаси; в) вплив політичних та економічних подій; г) екологічні фактори тощо.

По-друге, специфічний вид активів (запаси корисних копалин), що вимагають спеціальних облікових ме-

тодик та застосування особливих правил бухгалтерського обліку.

По-третє, висока трудомісткість підготовчих робіт, що вимагає здійснення великих інвестицій на підготовчому етапі, пов'язаному з розвідувальними роботами.

По-четверте, імовірність низької окупності здійснених витрат підготовчого етапу, що обґрунтовується імовірністю недостатності запасів виявленого родовища. Як зазначається експертами, ризик збільшується по мірі того, як знижуються ціни на природні ресурси (наприклад, нафта або газ). Водночас часто бурові роботи не призводять до виявлення корисних копалин. Таким чином, щоб досягти прибутковості та бути ефективною, компанія повинна видобути достатню кількість корисних копалин, щоб окупити як здійснені інвестиції у ці родовища, так і свої витрати на сухі свердловини та інші непродуктивні витрати.

По-п'яте, високий ступінь фізичного та морального зносу обладнання та устаткування.

По-шосте, величина постійних витрат до величини доходів знаходиться у співвідношенні 2:1, що перевищує такі співвідношення у підприємств інших галузей. Наслідком цього є значні втрати, обумовлені виробничими простоями. Водночас видобуток часто пов'язаний з отриманням побічних продуктів, реалізація яких призводить до скорочення витрат на виробництво основних.

Виділені ознаки дозволяють зробити висновок про важливість впровадження технології бюджетування саме на видобувних підприємствах, враховуючи їх специфіку. Як показує практика, бюджетування як управлінську технологію вперше було застосовано у нафтогазовому комплексі, що обґрунтовано необхідністю консолідації нафтогазових підприємств для стратегічного розвитку галузі, забезпечивши охоплення фінансовими планами всієї ланки технологічного процесу (від стадії розвідки запасів нафти до стадії переробки нафти та збуту).

В цілому процес впровадження бюджетування на будь-якому підприємстві повинен включати такі елементи:

- 1) види, склад та структуру бюджетів;
- 2) регламенти формування, узгодження та затвердження бюджетів;
- 3) методи та способи контролю за виконанням бюджетних показників;
- 4) організаційне, інформаційне та кадрове забезпечення бюджетування.

Однак на першому етапі необхідно сформувані вихідні положення (принципи) бюджетування як управлінської технології. До числа таких можна віднести:

1) принцип цілепокладання, сутність якого полягає у формуванні системи ієрархічних цілей, які доводяться до виконавців та результати досягнення яких узагальнюються керівництвом. Є достатньо прогресивним використання системи збалансованих показників як методичного прийому для реалізації поставлених цілей;

2) принцип галузевої належності суб'єкта господарювання, виконання якого є особливо актуальним для підприємств, що займаються видобутком корисних копалин, про що зазначено вище. Врахування означеного принципу пов'язано з різною тривалістю кругообороту

капіталу, що впливатиме на кількість етапів бюджетного процесу, види бюджетів, ідентифікацію бюджетних показників;

3) відповідність сформованій обліковій політиці підприємства. Виконання цього принципу пов'язано із етапом формування консолідованого бюджету на підставі узагальнення показників оперативних та фінансових бюджетів. Є необхідним забезпечення тісного взаємозв'язку з обліковими показниками підприємства, оскільки його відсутність призводить до викривлення інформації консолідованого бюджету та недостовірності бюджетної звітності. Деякі науковці вважають, що формати бюджетів повинні наближатись до форм існуючої бухгалтерської звітності, що дозволить формувати звіти про їх виконання. Наприклад, бюджет доходів і витрат є аналогічним формі 2 фінансової звітності, а прогнозний баланс — формі 1.

4) принцип відповідності бюджетування методикам калькулювання собівартості продукції. Полягає в тому, що номенклатура економічних елементів витрат підприємства є основою майбутніх бюджетів та визначає взаємозв'язок бюджетних показників;

5) принцип забезпечення формування консолідованого балансу як кінцевої результативної форми бюджетування.

Застосовуючи бюджетування на видобувних підприємствах, діяльність з пошуку та видобутку корисних копалин умовно поділяють на такі дві складові: інвестиційна і виробнича. Інвестиційна діяльність включає діяльність щодо придбання прав на корисні копалини, на їх пошук і проведення розвідувальних робіт, облаштування родовищ тощо. Виробнича діяльність включає операції з видобутку корисних копалин, використання промислового обладнання тощо. В контексті впровадження бюджетування це визначає важливість складання інвестиційного бюджету, виробничих (операційних) бюджетів в розрізі бізнес-процесів, що пов'язані з виробничою діяльністю, та фінансових бюджетів.

В традиційному розумінні фінансові бюджети містять: бюджет руху грошових коштів, план доходів та витрат та прогнозний баланс. Призначення фінансових бюджетів полягає у забезпеченні платоспроможності суб'єкта господарювання, здійсненні контролю за рухом грошових коштів, одержанні інформації про доходи та витрати підприємства.

Операційні (виробничі) бюджети містять інформацію про витрати та доходи, пов'язані з виробничою (поточною) діяльністю підприємства. Кількість операційних бюджетів зростає при збільшенні масштабів підприємства та ускладненні його виробничої діяльності. Найбільша кількість операційних бюджетів є характерною для суб'єктів господарювання із складною організаційною структурою, наприклад, холдингів. Прикладами операційних бюджетів є бюджет продажу, бюджет виробництва, бюджет адміністративних витрат, бюджет фонду оплати праці тощо.

Як зазначалось вище, для підприємств видобувної сфери важливе значення надається інвестиційному бюджету, який за змістом виступає складовою стратегічного фінансового планування. За своїми ознаками інвестиційні бюджети часто досліджують у складі фінансових бюджетів, однак для нашої предметної області вони

вимагають окремого виділення. Інвестиційний бюджет — це відображення запланованих інвестицій у розвиток бізнесу. Наприклад, це бюджет інвестицій у створення та запуск нових видів продукції, бюджет інвестицій на придбання обладнання тощо. Саме в ньому визначаються терміни здійснення, обсяги, об'єкти реальних інвестицій, оцінюється вплив їх на майбутні фінансові результати діяльності підприємства, відбувається розподіл капітальних витрат за різними структурними підрозділами. На етапі складання інвестиційного бюджету також приймається рішення щодо напрямку фінансування витрат (централізовано або децентралізовано).

Найбільш розповсюдженими формами інвестиційного бюджету є бюджет інвестицій в основні засоби та нематеріальні активи, що містить інформацію про заплановані витрати на придбання активів та розрахунок показників результативності таких витрат. До структури інвестиційного бюджету додатково включають поточні витрати, пов'язані з утриманням активів: суми нарахованої щомісячної амортизації та витрати щодо експлуатації активів.

Для суб'єктів господарювання видобувної сфери згідно з МСФЗ 6 витратна частина інвестиційного плану повинна включати: 1) платежі за користування надрами; 2) витрати на придбання геологічної інформації, що є в розпорядженні інших юридичних осіб; 3) витрати на попередню розвідку родовищ (запасів) корисних копалин (зокрема, проєктні, пошуково-розвідувальні, бурові та гірничі роботи, геофізичні, геохімічні та інші дослідження в межах визначеної ділянки (території); 4) витрати на детальну розвідку родовищ (запасів) (проектування, облаштування родовищ, бурові та гірничо-прохідницькі роботи, геофізичні та інші дослідження); 5) витрати, пов'язані з державною експертизою та проведенням оцінки запасів корисних копалин; 6) витрати на розробку техніко-економічних обґрунтувань, бізнес-планів, угод (контрактів), концесійних договорів на користування надрами тощо; 7) витрати на проектування розробки родовищ (запасів) корисних копалин; 8) витрати на дорозвідку родовищ (запасів) корисних копалин, що здійснюється підприємством після завершення детальної розвідки паралельно з експлуатаційними роботами в межах гірничого відводу і які супроводжуються нарощуванням запасів корисних копалин чи переведенням запасів у більш високі категорії розвіданості (включаючи виконання бурових, гірничо-прохідницьких робіт тощо) [5]. Якщо узагальнити цей перелік, то витрати на розвідку запасів корисних копалин — це витрати, що виникають у зв'язку з розвідкою та визначенням обсягів та якості запасів корисних копалин за відповідний період, після якого визначено технічну можливість та економічну доцільність їх подальшого видобутку.

Поряд із запланованими витратами інвестиційний бюджет повинен мати можливість розрахувати показники інвестиційного аналізу: термін окупності, чисту поточну вартість, внутрішню норму рентабельності, норму рентабельності.

Незважаючи на прогресивність технології бюджетування та обґрунтування її важливості для підприємств видобувної сфери, практика засвідчує наявність впливу факторів, що гальмують його повноцінне впровадження. Перелік таких факторів є таким: 1) нечіткість цілепокладання на підприємствах, тобто відсутність

досвіду постановки стратегічних та оперативних цілей; 2) відсутність або низький рівень функціонування системи управлінського обліку; 3) недостатність фінансових ресурсів для впровадження бюджетування або свідомо економія ресурсів на впровадження системи бюджетування, обумовлена недалекоглядними рішеннями менеджменту підприємства; 4) низька обізнаність персоналу щодо можливості застосування прийомів та способів бюджетування або низька мотивація їх, обумовлена відсутністю зв'язку між виконанням бюджетних показників та винагороди за це; 5) недоцільність застосування універсальних моделей бюджетування на видобувних підприємствах та недостатній рівень розвитку інформаційних технологій, що гальмує автоматизацію процесу фінансового планування та прогнозування.

Водночас вище нами обґрунтовано важливість запровадження бюджетування як управлінської технології саме на підприємствах видобувної галузі зі складним технологічним процесом та зазвичай складною вертикальною або горизонтальною організаційною структурою.

Які напрями розвитку системи бюджетування на видобувних підприємствах в сучасних умовах можна запропонувати?

По-перше, враховуючи складність діяльності таких підприємств та високу трудомісткість підготовчих робіт, що вимагає здійснення великих інвестицій на підготовчому етапі, пов'язаному з розвідувальними роботами, особливу увагу слід приділяти формуванню саме інвестиційного бюджету та його взаємозв'язку з оперативними бюджетними формами.

По-друге, враховуючи високий ризик, закладений у функціонуванні таких суб'єктів господарювання, при бюджетуванні необхідно мати декілька його альтернативних варіантів, застосовуючи сценарне планування, виходячи з результатів розвідки запасів корисних копалин.

По-третє, більшість підприємств видобувної сфери мають складну вертикально-інтегровану організаційну структуру, що вимагає застосування належного програмного забезпечення процесу бюджетування та стратегічного фінансового планування. При цьому вважаємо доцільним налаштовувати існуючі програмні продукти під специфіку галузі.

По-четверте, є складним здійснити стандартизацію бюджетування на видобувних підприємствах, тому для них є більш доцільним створення індивідуальних моделей, адаптованих до особливостей їх планування. Це стосується вибору бюджетних форм, показників бюджетів, а також методичного, організаційного та інформаційного забезпечення бюджетного процесу.

Запропоновані напрями сприятимуть покращенню процесу оперативного та стратегічного фінансового планування й підвищенню ефективності діяльності видобувних підприємств.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Таким чином, в статті визначено особливості запровадження системи бюджетування на підприємствах, що займаються розвідкою та оцінкою запасів корисних копалин, враховуючи галузеву специфіку та специфіку

обліку витрат. Обґрунтовано, що господарська діяльність підприємств, які здійснюють розвідку та оцінку корисних копалин, має низку специфічних ознак, що в подальшому впливають на впровадження системи бюджетування, а саме: 1) високий ризик, пов'язаний з видобутком копалин, що пояснюється високим рівнем капітальних витрат; 2) специфічний вид активів (запаси корисних копалин), що вимагають спеціальних облікових методик та застосування особливих правил бухгалтерського обліку; 3) висока трудомісткість підготовчих робіт, що вимагає здійснення великих інвестицій на підготовчому етапі, пов'язаному з розвідувальними роботами; 4) імовірність низької окупності здійснених витрат підготовчого етапу, що обґрунтовується імовірністю недостатності запасів виявленого родовища; 5) високий ступінь фізичного та морального зносу обладнання та устаткування; 6) імовірність виникнення значних фінансових витрат, обумовлених виробничими простоями.

Запропоновано такі напрями розвитку системи бюджетування на видобувних підприємствах: 1) акцент на формуванні саме інвестиційного бюджету, що міститиме капітальні затрати та доходи від господарської діяльності; 2) широке використання сценарного планування при формуванні бюджетів, виходячи з одержаних результатів розвідки запасів корисних копалин; 3) враховуючи складність організаційної структури більшості підприємств видобувної сфери є доцільним застосування належного програмного забезпечення процесу бюджетування та стратегічного фінансового планування; 4) є доречним створення гнучких індивідуальних моделей бюджетування, адаптованих до особливостей їх господарської діяльності.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі слід пов'язати з дослідженням та ідентифікацією етапів впровадження бюджетування на підприємствах видобувної сфери, а також з оцінкою його методичного, організаційного, кадрового, інформаційного забезпечення.

Література:

1. Андрущенко І., Касьян С. Бюджетування як технологія стратегічного фінансового управління. Ефективна економіка. 2014. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3611>
2. Данилевська-Жугунісова О. Є. Аналіз бюджетування в системі фінансового планування аграрних підприємств. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. 2016. Вип. 244. С. 236—242.
3. Кудря Я.В. Бюджетування у системі управління корпораціями в машинобудуванні України та врахування ризиків за ним. Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. 2008. № 1 (1). С. 98—117
4. Майорова Т.В. Особливості бюджетування інвестиційних проектів. Ефективна економіка. 2011. №8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=661>
5. Міжнародний стандарт фінансової звітності (МСФЗ 6). Розвідка та оцінка запасів корисних копалин. Редакція: від 01.01.2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_k52#Text

6. Череп А. Бюджетування як елемент системи фінансового планування на залізничному транспорті. Збірник наукових праць ДЕТУТ. Серія "Економіка і управління". 2012. Вип. 21—22. Ч 1. С. 159—166.

References:

1. Andruschenko, I. and Kas'ian, S. (2014), "Budgeting as a technology of strategic financial management", *Efektivna ekonomika*, vol. 12, available at: <http://vvv.economy.nayka.tsom.ua/?op=1&z=3611> (Accessed 15 december 2022).
2. Danylevs'ka-Zhuhunisova, O. Ye. (2016), "Analysis of budgeting in the financial planning system of agricultural enterprises", *Naukovyj visnyk Natsional'noho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy*, vol. 244, pp. 236—242.
3. Kudria, Ya.V. (2008), "Budgeting in the management system of corporations in mechanical engineering of Ukraine and taking into account the risks involved", *Ekonomika ta upravlinnia pidpriemstvamy mashynobudivnoi haluzi: problemy teorii ta praktyky*, vol. 1 (1), pp. 98—117.
4. Majorova, T.V. (2011), "Peculiarities of budgeting of investment projects", *Efektivna ekonomika*, vol. 8, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=661> (Accessed 12 december 2022).
5. Verkhovna Rada Ukrainy (2012), "International Financial Reporting Standard (IFRS 6). Exploration and assessment of mineral reserves", available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_k52#Tekht (Accessed 13 December 2022).
6. Cherep, A. (2012), "Budgeting as an element of the financial planning system in railway transport", *Zbirnyk naukovykh prats' DETUT. Seriya "Ekonomika i upravlinnia"*, vol. 21—22, pp. 159—166.

Стаття надійшла до редакції 20.12.2022 р.

www.economy.nayka.com.ua

Електронне фахове видання

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Виходить 12 разів на рік

**Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)
Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292**

e-mail: economy_2008@ukr.net

тел.: (044) 223-26-28

(044) 458-10-73